

Toplam Talep

Toplam talep, ekonomideki tüm sektörler tarafından (hane halkı, firmalar, devlet ve dış alem sektörlerince) çeşitli fiyat düzeylerinde belli bir dönemde talep edilen mal ve hizmetlerin toplam miktarıdır. Toplam talep fiyatlar genel düzeyi ile reel hasıla arasındaki negatif ilişkiyi açıklar ve bu nedenle sol yukarıdan sağ aşağıya doğru eğimlidir.

Toplam Talep Eğrisinin Negatif Eğimli Olma Nedenleri

Toplam talebin negatif eğimli olma nedenleri aşağıda sıralanmıştır:

- Reel Balans Etkisi,
- Zamanlar arası İkame Etkisi,
- Uluslararası İkame Etkisi.

Reel Balans Etkisi: Reel ankes etkisi ya da servet etkisi olarak da anılır. Fiyatlar genel düzeyi düştüğünde, satın alma gücü artar. Bu durum insanların kendilerini daha zengin hissetmelerini sağlar, böylece daha fazla mal ve hizmet tüketmelerine neden olur. Benzer şekilde fiyatlar genel düzeyi yükseldiğinde satın alma gücü düşer ve tüketiciler daha az harcama yapar.

Zamanlararası İkame Etkisi: Bugün alınacak mal ve hizmetlerin daha sonraki bir tarihe ertelenmesi ya da daha sonraki bir tarihte alınması planlanan mal ve hizmetlerin bugün alınacak olması zamanlar arası ikame etkisi olarak adlandırılır. Zamanlar arası ikame üzerinde önemli bir etken faiz oranıdır. Bu nedenle faiz oranı etkisi olarak da adlandırılır. Faiz oranlarındaki azalma, ödünç almanın maliyetini düşürdüğü için yatırım harcamalarını ve bazı tür tüketim harcamalarını artıracak yüksek faiz durumunda ise, harcamalar ertelenir ve insanlar daha fazla tasarrufa yönelerek tüketimlerini kısma eğilimine girerler.

Uluslararası İkame Etkisi: Ülkedeki fiyat düzeyindeki düşüş ihracatı(X) artırır ve ithalatı(M)azaltır diğer ülkelerin fiyat düzeyleri sabit kaldığı varsayımı altında net ihracat(NX) olumlu etkilenir ve GSYİH düzeyi artar. Tersi durumda ise olumsuz etkilenecektir.

Toplam talep eğrisi üzerindeki hareket ile toplam talep eğrisinin kayması farklı kavramlardır. Fiyatlar genel düzeyindeki değişimin durağan toplam talep eğrisi üzerinde aşağı ve yukarı harekete yol açarken Fiyat dışındaki faktörler toplam talep eğrisinde kaymaya neden olurlar.

Toplam talep eğrisini kaydıran faktörler şöyle sıralanabilir:

- Hükümet politikalarındaki değişimler,
- Hanehalkları ve firmaların beklentilerindeki değişimler,
- Uluslararası faktörler,
- Toplam servetteki değişimler.

Hükümet Politikalarındaki Değişimler: Hükümetin kamu harcamaları, transfer ödemeleri ve vergileri

kullanarak ekonomiyi etkileme teşebbüsleri maliye politikası olarak adlandırılır.

Genişletici bir maliye politikası uygulanması (kamu harcamalarının ve transfer ödemelerinin artması vergilerdeki azalma) toplam talebi sağa kaydırır ve her fiyat düzeyinde eskiye göre daha fazla harcama yapılır.

Daraltıcı maliye politikası uygulanması ile toplam talep sola kayacak (kamu harcamaları ve transfer ödemeleri azaltılarak vergilerin artırılması) her fiyat düzeyinde eskiye göre daha az harcama yapılacaktır.

Para politikasında ise merkez bankası para arzı ve faiz oranlarını değiştirmek suretiyle toplam talebi etkiler. Genişletici para politikası uygulaması yaptığında (para arzını artırmaya yönelik faiz oranlarını düşürmeye yönelik politikalar) toplam talep eğrisini sağa kaydırırken tersi durumda daraltıcı para politikası (para arzını azaltıcı faiz oranlarını artırıcı politikalar) toplam talep eğrisini sola kaydırır.

Hanehalkı ve Firmaların Beklentilerindeki Değişimler: Hanehalkları ve firmaların gelecek hakkındaki iyimser olduklarını varsaydığımızda toplam talep eğrisi sağa kayacak tersi durumda kötümser olduklarını varsaydığımızda ise toplam talep eğrisi sola kayacaktır.

Uluslararası Faktörlerdeki Değişimler: Bunlar döviz kurundaki ve yabancıların gelir düzeyindeki değişimlerdir. Döviz kurundaki artışlar ithal mallarını pahalı hale getireceğinden ithalat azalacak ihracatı artıracak ve toplam talep sağa kayacak tersi durumda ise toplam talep sola kayacaktır.

Toplam Servetteki Değişimler: Toplumun servetindeki bir artış toplam talep eğrisini sağa kaydırırken, servetteki bir azalma ise toplam talep eğrisini sola kaydırır.

Toplam Arz (AS)

Toplam arz, belirli bir dönemde çeşitli fiyat düzeylerinde, ekonomideki tüm üreticilerin birlikte arz ettikleri toplam çıktıyı gösterir. Arz edilen toplam çıktı; reel GSYİH olarak ölçülen ve ekonomideki tüm firmalar tarafından üretilen mal ve hizmet miktarıdır. İşte toplam arz, bu toplam çıktı ile genel fiyat düzeyi arasındaki ilişkiyi gösterir.

Kısa ve Uzun Dönem Toplam Arz Eğrisi

Toplam arz eğrisinin biçimi, ücret ve fiyat davranışları üzerine yapılacak olan varsayımlara bağlıdır. Şayet ücretlerin ve fiyatların oldukça esnek olduğuna inanıyorsak toplam arz eğrisi (AS) düşey olacaktır. Ücretlerin ve fiyatların oldukça esnek olduğuna inanıyorsak toplam arz eğrisi düşey olacaktır. Eğer ücretler ve fiyatlar esnek değilse ya da katı (yapışkan) ise toplam arz eğrisi yatay olacaktır. Kısa dönemde toplam arz eğrisinin pozitif eğimli olduğu genel kabul görmektedir. Kısa dönemde pozitif eğimli toplam arz eğrisi, firmaların düşük fiyat düzeylerinde daha az, yüksek

fiyat düzeylerinde ise daha fazla toplam çıktı arz edeceklerini gösterir.

Toplam Arz Eğrisindeki Değişmeler

Toplam arz eğrisi pozitif eğimlidir. Çünkü ücret ve diğer girdi fiyatları veri iken, genel denge düzeyi ve arz edilen toplam çıktı arasında pozitif bir ilişki vardır. Toplam arz eğrisini kaydıran faktörler şöyle sıralanabilir:

- Ücretlerdeki değişmeler,
- Teknoloji ve emek verimliliğindeki değişmeler,
- Emek dışındaki girdi fiyatlarındaki değişmeler.

Ücretlerdeki Değişmeler: Yüksek ücret yüksek maliyet olduğundan, veri bir fiyat düzeyinde daha az kâr elde edilmesine neden olur ve toplam arz sola kayarak azalacaktır. Ters durumda ise toplam arz sağa kayacaktır.

Emek Dışındaki Girdi Fiyatlarındaki Değişmeler: Bu girdilerin fiyatlarındaki artışlar toplam arz eğrisini sola kaydırırken girdi fiyatlarındaki düşüşler toplam arz eğrisini sağa kaydırır.

Teknoloji ve Emek Verimliliğindeki Değişmeler: Emegin verimliliği ve teknoloji arttığında firma maliyetleri düşeceğinden bu durum firma kârlılığını artırarak üretimi teşvik eder ve toplam arz eğrisi sağa kayar. Ters durumda ise sola kayacaktır.

Emek ve Sermayenin Ulaşılabilir Arzı: Toplam arz eğrisinin konumunu belirlemede önemli bir faktör de; ulaşılabilir ya da var olan sermaye ve emek miktarıdır. Mevcut emek ve sermaye miktarı bakımından ekonomi ne kadar büyük ise o kadar çok üretim yapılabilir. Öyleyse emek miktarı ve kalitesi arttıkça, sermaye stoğu büyüdükçe yani yatırımlar arttıkça toplam arz eğrisi (AS) sağa kayar. Yani belli bir fiyat düzeyinde üretilebilecek çıktı artar. Ters durumda ise sermaye stoğundaki azalış ve emek miktarındaki azalma AS eğrisini sola kaydırır. Örneğin, 17 Ağustos depreminin ardından Türkiye’de yaşanan durum buna bir örnek oluşturur

Toplam Arz ve Toplam Talep Dengesi (Denge Çıktı ve Fiyat Düzeyi)

Toplam arz ve toplam talep eğrilerinin birbirlerini kestiği noktada piyasa dengesi oluşurken bu noktada denge çıktı ve denge fiyat düzeyi de belirlenmiş olur.

Makroekonomik Denge ve Tam İstihdam

Toplam arz ve toplam talep eğrisinin konumuna bağlı olarak ekonomik denge belirlenir. Ancak bu dengenin tam istihdam dengesi olması şart değildir. Kısa dönemde tam istihdamdan daha yüksek düzeyde (aşırı istihdam) , tam istihdamdan daha düşük düzeyde (eksik istihdam) ya da tam istihdam düzeyinde denge sağlanabilir. Fakat uzun dönemde ekonomi tam istihdamda ve uzun dönem düzey toplam arz eğrisi üzerinde dengeye ulaşır.

Ekonomi kısa dönemde aşırı istihdam denge durumunda ise **enflasyon**, eksik istihdam denge durumunda ise **deflasyon** ortaya çıkar.

Deflasyon, Enflasyon ve Stagflasyon

Ekonomide **deflasyonist açık** olması durumunda tüm üretim faktörleri için eksik istihdam ve işsizlik söz konusu olacağından faktör fiyatları ve ücretler üzerinde düşüşe neden olur ve toplam arz sağa kayar. Bu süreçte genel fiyat düzeyinde düşme gözlenir ki bu deflasyon olarak adlandırılır.

Enflasyonist açık durumunda ise tam tersi süreç yaşanır ve genel fiyat düzeyi yükselir.

Stagflasyonda ise ekonomide yaşanan süreç sonunda genel fiyat düzeyi artarken reel Hasıla düzeyinde azalma görülmektedir.

Toplam Arz ve Toplam Talebe Yönelik Politikalar

Ekonominin performansını etkilemek için, otoritelerce (Hükümet ve merkez bankası) hem toplam talebe yönelik para ve maliye politikaları, hem de toplam arzaya yönelik arz yönlü politikalar (teşvikler, ücret ve fiyatlara müdahaleler) uygulanır.

Hükümetlerce uygulanan maliye politikası, aslında vergileme ve harcamalara ilişkin planlar olup toplam harcamaları ya da toplam talebi arzulan düzeyde getirmek amacıyla uygulanır. Benzer şekilde, merkez bankasının para arzının azaltılmasına ya da arttırılmasına yönelik kararları, faiz oranları ve döviz kurlarına ilişkin kararlarıyla toplam harcamaları dolayısıyla toplam talebi etkilemesi ise para politikasıdır.

Maliye Politikası

Keynesyen modelde ekonominin performansı üzerinde toplam harcamalar anahtar rol üstlenir. Daha fazla harcama, daha fazla iş ve daha fazla çıktı anlamına gelir. Eğer ekonomi eksik istihdamda ise yani işsizlik varsa, sorunun kaynağı yetersiz harcamalardır. Yani mal ve hizmetler için toplam talebin az olmasıdır. Keynes hükümetin harcamaları arttırarak (G ve TR), vergileri azaltarak ya da her ikisiyle birlikte işsizlikle mücadele edebileceğini işaret etmiştir. Bu politikalar ekonomide toplam harcamaları (AE) arttıracak, buna bağlı olarak çıktı ve istihdam düzeyi yükselecektir. İşte toplam harcamaları arttıran dolayısıyla toplam talebi (AD) sağa kaydıran bu politikalara genişletici maliye politikaları denir.

Eğer ekonomide enflasyon sorunu varsa, bununla mücadele etmek için hükümetin farklı bir ekonomi politikası seti oluşturması gereklidir. Keynesyen modele göre, enflasyona neden olan toplam harcamaların fazlalığıdır. Yani insanların ekonominin üretebileceğinden daha fazla mal ve hizmeti alma çabaları enflasyona yol açar. Enflasyona karşı uygun politika olarak; hükümetin harcamaları azaltması veya vergileri arttırması ya da her ikisini birlikte uygulayan politikalara başvurması gerekmektedir.

İşsizlik sorunu olduğunda, duruma uygun politika hükümet harcamalarını arttırmak, transferleri arttırmak, ya

da vergileri düşürmek olacaktır. Enflasyonla mücadelede maliye politikası ise vergileri artırmak, kamu harcamalarını, transfer ödemelerini azaltmak olacaktır. Enflasyon ile mücadelede kullanılan maliye politikasının işsizlikle mücadelede kullanılan maliye politikasına göre daha az popüler olduğunu düşünebiliriz. Vergilerin artırılması ve toplum tarafından hoş karşılanmazken kamu hizmetlerinin arttırılmasına yönelik harcamalardaki artışlar genelde toplum tarafından beğeni ile karşılanır. Bu nedenle genişletici politikaları uygulamak tercih edilir.

Ekonomiyi istikrara yönelten bazı mali düzenleyicilere **stabilizatör** adı verilir. Ekonomilerde bir takım otomatik stabilizatörler vardır. Bu stabilizatörler toplam harcamalardaki dalgalanmanın şiddetini azaltır, çıktı ve istihdam düzeyi üzerindeki geniş salınmayı önlemeye yardımcı olur. Ekonomiler için özellikle gelir vergisi ve işsizlik ödemeleri güçlü stabilizatörlerdir. Bu stabilizatörler dalgalanmaların büyüklüğünü azaltmasına rağmen, tam istihdam ve istikrarlı fiyatları garanti etmez. Yüksek enflasyonları durduramaz ve ekonomiyi derin bir durgunluk ortamından çıkaramaz.

Maliye politikası uygulamasındaki sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Politik eğilimin yansımaları sorunu,
- Gecikmeler sorunu,
- Dışlama sorunu.

Politik Eğilimin Yansımaları Sorunu: hem iktidardakiler için hem de seçmenler için genişletici politikalar çekicidir.

Gecikmeler Sorunu: çoğu zaman ekonomideki mevcut sorunu aşmak için politika değişikliğinin öngörüldüğü zamanla gerçekte yapılan değişikliğin ekonomik etkisinin görüleceği zaman arasında önemli bir zaman aralığı bulunur. Bu gecikme sorunu maliye politikasının etkinliğini azaltabilir; Hatta bu durumlarda amaca zararı dokunan değişikliğe dönüşebilir. Bu gecikmelerden birisi teşhis gecikmesidir. Yani, ekonominin sürekli olarak geleceğinin ne getireceği konusunda açık sinyaller vermemesi durumudur. İkinci sebep ise ihtiyaç tespit edildikten sonra yasa hazırlanması ve onaylanması zaman alır. Bir başka sebep de politikaların yasalaştırılmasından sonra uygulamada görülen gecikme ve ekonominin bu politikaya yanıtındaki gecikmedir.

Dışlama Sorunu: Hükümet kamu harcamalarını finanse etmek için borçlandığında, ekonomide ödünç verilebilir fonlara talep artacaktır. Ödünç verilebilir fonlara talebin artışı ekonomide faiz oranlarının artmasına neden olacaktır. Faiz oranlarındaki artış özel kesim yatırımlarının azalmasına yol açacak ve özel kesim yatırımlarını dışlaması ekonominin büyüme oranında yavaşlama anlamına gelecektir.

Para Politikası

Para politikası ise ülkenin Merkez Bankası tarafından yönlendirilir.

Merkez bankasının para politikası uygulamalarındaki amaçları;

- Fiyat istikrarı,
- Yüksek istihdam ya da düşük işsizlik,
- Ekonomide büyüme,
- Finansal piyasalarda ve kurumlarda istikrar, sağlayarak iyi işleyen bir ekonomi yaratmaktır.

Fiyat istikrarı, ekonomide belirsizlik ortamının azaltılması, etkinsizliğin azaltılması ve paranın fonksiyonlarını (değişim aracı olma, değer saklama aracı olma) ve değerinin korunması açısından para politikasının önemli bir amacıdır.

Yüksek istihdam ya da düşük işsizlik oranı bir başka amaçtır. İşsizliğin yüksek olması, kapasitelerin eksik kullanımı, ekonomide GSYİH düzeyini potansiyel düzeyin altına düşürür.

Ekonomik büyüme amacı yaşam standardının yükselmesine yönelik önemli bir amaç olup uzun vadede sürdürülebilir olması arzu edilir bir durumdur.

Finansal piyasalarda ve kurumlardaki istikrar oldukça önemlidir. Şayet finansal piyasalar ve kurumlar etkin işlemiyorsa kaynaklar etkin kullanılmaz tasarruf edenler ve ödünç alanlar olumsuz yönde etkilenirler.

Merkez Bankası, para politikası araçlarını (açık piyasa işlemleri, zorunlu karşılıklar ve reeskont oranı) kullanarak amaçlara ulaşmayı hedefler.

Para politikası hedeflerine bakıldığında hem işsizlik oranını hem de enflasyon oranını düşük tutabilir. Bu iki değişkeni doğrudan etkileyebilir. Para politikası hedeflerini belirleyerek bu değişkenleri arzulan değerlere yaklaştırabilir. İki temel para politikası hedefi;

- Para arzı ve
- Faiz oranıdır.

Para piyasasında belirlenen faiz oranı mal piyasasını dolayısıyla milli gelir düzeyini etkilemektedir. Para arzı arttığında faiz oranlarında düşüş olmakta bu mal piyasasında tüketim ve özellikle yatırım harcamalarında artışa neden olmaktadır. Tersisi durumda ise tüketim ve özellikle yatırım harcamalarında düşüş olmaktadır.

Politika Tartışmalarına Bir Bakış

Politika tartışmalarına bakıldığında, ekonomiyi yönlendirmede **Keynesyen düşünce** hükümet müdahalelerini benimserken; **Klasik düşünce** hükümet müdahalelerine karşı çıkar.

Milton Friedman adıyla anılan **Monetarist düşünce** ise, ekonomide fiyatlar ve toplam çıktı düzeyinin belirlenmesinde en önemli rolün para arzına ait olduğunu ve para arzının kurala göre sabit bir oranda artırılmasını şiddetle savunurlar. Klasikler gibi ekonominin aslında istikrarlı olduğunu ve istikrarsızlığın sebebinin ekonominin doğasından değil hükümetin müdahalesi nedeniyle olduğunu savunurlar.

İKT101U-İKTİSADA GİRİŞ

Ünite 8: Toplam Talep-Toplam Arz Analizi ve Politika Uygulamaları

Yeni Klasik düşünce ise, Klasik düşünce üzerine inşa edilmiş olup, iki temel düşünceye dayanır:

- Ücret ve fiyatlar esnektir.
- Gelecek hakkındaki beklentiler rasyoneldir.

Ücret ve fiyatların esnek olması piyasaların arz ve talepteki değişimlere hızlı bir şekilde ayarlanmasına olanak sağlar. Rasyonel beklentilerin ise bugünkü kararlar üzerinde etki olduğu kabul edilir.

Rasyonel Beklentiler Teorisi, bireylerin mümkün olan tüm bilgiyi kullanarak gelecek hakkında gerçekçi rasyonel beklentiler geliştirileceğini öne sürer. Yeni Klasik ekonomi özellikle beklentilerin rasyonel biçimde oluşturulması hususunda eleştirilmiştir. Özellikle bireyler hem bilgi elde etmede ve analiz etmede akıllıca davranmayabilirler. Hem de bu bilgilere dayanarak daima rasyonel kararlar almayabilirler.

Ekonomistler arasındaki günümüz politika tartışmalarına ilişkin şu özetleme yapılabilir:

- İktisatçıların büyük kısmı ekonominin bir dereceye kadar kendi kendini düzeltme mekanizması bulunduğunu kabul ederler.
- İktisatçılar talep önlü politikaların tam istihdama ayarlanmaları hızlandıracağı hususunda anlaşmazlar.
- Birçok iktisatçı beklentilerin rasyonel olduğuna inanmaz.
- İktisatçıların çoğu toplam arzı teşvik edecek tedbirleri destekler.

Yeni Klasik ekonomistlerle, Yeni Keynesyen ekonomistlerin görüşleri kısa dönemde farklılıklar göstermektedir. Fakat uzun dönemde bu görüşler örtüşmektedir. Çünkü uzun dönemde her iki görüşün üzerinde uzlaştığı üç temel konu vardır. Bunlar:

1. Tüm ekonomik birimler rasyonel davranırlar. Mevcut olan tüm bilgi setini kullanarak doğru kararlar verirler ve sistematik hata yapmazlar.
2. Uzun dönem toplam arz eğrisi düşeydir, tam istihdam düzeyindedir ve doğal işsizlik oranı geçerlidir.
3. Uzun dönemde para nötrdür. Para miktarındaki değişimler reel çıktı düzeyini etkilemez.

